

WAT IS, EN WAT WORDT.

I.

Wordt, gelijk we pas zagen, het oude land Kanaän weer blootgelegd, en daarmee soms de waarheid der Schrift bevestigd, het huidige ondergaat een geheele herschepping, die wijst op de naderende vervulling der Profetie.

Kanaän of Palestina was te allen tijde een afgesloten land: in het Westen door de Middellandsche Zee, in het Oosten door de Syrische woestijn, ten Zuiden door het woeste Arabië, in het Noorden door den hoogen Libanon en Anti-Libanon. Zoo kon het volk Israël zich onbelemmerd, zelfstandig ontwikkelen, en tegelijk een licht zijn voor de groote, ontwikkelde volken der oudheid, in wier midden het lag. Dat waren de Egyptenaars, Assyriërs, Babyloniërs, Meden, Perzen, Grieken en Romeinen. Ongehoorzaamheid aan Gods bevel was oorzaak, dat nu dit dan dat dezer volken Israël overheerschte. Na de verschijning der Romeinen, die den Joodschen Staat vernietigden, kwam het land onder de Arabieren. Thans staat het al eeuwen onder Turksch gezag.

Het eigenlijk Palestina, dat we hierboven bedoelden, is klein, nog lang niet zoo groot als Nederland. Toch had het in Davids tijd verscheiden millioenen bewoners, want het kon toen 1.300.000 krijgslieden leveren! Flavius Josephus, die kort na Christus leefde, vermeldt, hoe Galilea, dat zoo groot is als onze provincie Gelderland, ruim 200 steden en dorpen telde, van welke laatsten sommige 15000 inwoners hadden. Kanaän moet dus onder David, en nog later weer, millioenen bewoners gehad hebben. Thans zijn er niet meer dan 700000, dus zooveel als bij ons alleen reeds in Amsterdam en Utrecht wonen. Men kan dan ook uren lang door de vlakke reizen zonder een enkele woning te zien. De meeste dorpen gelijken puinhoopen.

Wie bewonen eigenlijk tegenwoordig het Heilige Land? Voor drie vierden bestaat de bevolking uit Mahomedaansche Arabieren. Deze verdeelt men in stadbewoners, die vrij beschaafd zijn, in Fella's of landbouwers, en Bedouïnen, flinke ruiters, die nog als de Aartsvaders in zwarte tenten wonen en met hun kudde rondtrekken. Zij zijn de schrik der Fella's en der vreemdelingen, die zij vaak overvallen en uitplunderen, gelijk nog pas in Galilea is gebeurd. Men herinnert zich ook wat de kunst schilder Van der Schaar onlangs hiervan in „Timotheüs" mededeelde.

Turken, die van afstamming Mongolen, dus vreemdelingen zijn, vindt men maar weinig in Palestina, doch zij zijn meesters van het land, en tot nog kort geleden waren hun beambten de verdrukkers van het volk. Zij verhinderden allen vooruitgang, en zonder „baksjies," geschenk, was niets te bereiken. Toen de Duitschers in Jeruzalem op eigen kosten de wegen naar Jericho wilden verbeteren, liet de regeering het niet toe. Een Belgische maatschappij moest 20000 pond baksjies geven vóór zij in Damaskus een electriche tram mocht aanleggen. De olijfbom draagt eerst in het tiende jaar vrucht. Toch moesten de Fella's reeds van het eerste jaar boombeasting betalen. Geen wonder, dat de boschbouw verwaarloosd werd.

Zijn ook de Turken Mahomedanen, anders is het met de Syrische bevolking, die van de oude bewoners, de Joden uitgezonderd, afstamt. Deze behooren meest tot de Grieksche kerk, of zijn Roomsche. Door den Zendingarbeid zijn honderden Protestantsch geworden. De oude taal is bij de ongeveer 90000 Syriërs nagenoeg door het Arabisch verdrongen.

Over de Joden in Palestina spreken wij straks. Vermeld dienen nog de Franken, d.i. de weinig talrijke Europeanen, die in Kanaän wonen.

Het oude Palestina was uiterst vruchtbaar, een land van melk en honing vloeiende. Op de hoogten groeiden cederen, palmen en vijgenboomen; op de berghellingen de wijnstok en in de dalen het graan. Een heerlijke schildering daarvan biedt Ps. 65 vs. 12—14: „Gij kroont het jaar Uwer goedheid; en Uw voetstappen druipen van vettigheid. Zij bedruipen de weiden der woestijn; en de heuvelen zijn aangegord met verheuging. De velden zijn bekleed met kudde, en de dalen zijn bedekt met koren; zij juichen, ook zingen zij."

Van al die heerlijkheid is, helaas, sedert eeuwen weinig of niets meer over. Wel vindt men nog hier en daar enkele boomgroepen, schoone weiden en velden, meestal waar de Europeesche kolonisten vlijtig arbeiden, maar het land in 't algemeen is woest, de bergen kaal. Van Jeruzalem naar Bethlehem dragen de heuvelen geen enkelen boom meer. Zelfs de aarde is door de regenvloeden weggespoeld, en alleen de witte kalksteen overgebleven, 't is gelijk De Liefde zoo treffend in zijn schoon gedicht zegt:

Slechts distel en doren,
Waar welig te voren
D'amandelboom stond.
De wijnstok en ceder,
Zij liggen daar neder,
Gerukt uit den grond.

Er is echter alle hoop op betering, sinds de spade regen weer valt. En dat hij werkelijk valt, ondervond kort geleden een reisgezelschap van Jericho naar Jeruzalem, dat door storm en regenbuien werd verrast. Doch allen verheugden zich, wijl land en volk dorstten. De regenbakken — men drinkt enkel regenwater — hadden nu weer voorraad tot November.

In die maand, en de volgende, valt de vroege regen; dan kan de akkerbouw beginnen. De spade regen (April) is noodig voor een goeden oogst. Van Mei tot einde October is er geen wolkje aan den hemel. De zonnegloed zou alles verdrogen en vernielen, als niet de koele Westewind uit de zee elken nacht de aarde bevochtigde. Vóór zonsopgang zijn de boomen, bloemen en velden zoo frisch alsof het geregend had. Verschijnt de gloeiende zon, dan verdwijnt de nevel, die als een witte zee de aarde bedekte. Dit leert ons de woorden verstaan uit Jes. 44 vs. 22: „Ik delg uw overtredingen uit als een nevel, en uw zonden als een wolk: keer weder tot Mij, want Ik heb u verlost."

Ondanks den vroegen en den spaden regen en den morgennevel is het land arm aan water, wijl de boeren het regenwater ongebruikt in den Jordaen laten loopen en niet bewaren voor den zomer. De Arabier is traag en verzorgt zijn land niet, dat dus weinig opbrengt.

A. J. HOOGENBIRK.

HET RAADSEL

op blz. 203, nr. 22, is toch blijkbaar moeilijker geweest dan ik dacht. Althans ettelijke lezers vragen de oplossing. Des te meer eer voor Mej. M. te IJ., die mij de verklaring dadelijk toezond, en wel aldus:

- Regel 5. De stad **Delft** werd gesticht waarschijnlijk door Godevaert of Govert met den Bult. (ongeveer 1071.)
- „ 4. Hof van Delft.
- „ 3. Delft min een letter wordt Elft.
- „ 2. Frederik Hendrik werd in 1584 te Delft geboren. (Historie.)
- „ 1. Waarschijnlijk ontleent Delft wel zijn naam aan diep graven of Delven, b.v. de gracht van Corbulo.(?)

A. J. H.

over de toekomst, wanneer zijn werk geheel automatisch zal geschieden.

Ik vind het inderdaad een treurig verschijnsel van onzen tijd, dat de persoonlijkheid zoo verloren gaat. God heeft menschen geschapen, de maatschappij maakt er machines van. De menschelijke natuur verzet zich, maar geeft langzamerhand den strijd op. Doch er blijft ontevredenheid, omdat men zich niet uitken kan naar zijn natuur. Ik wil daarmee natuurlijk niet zeggen, dat we àl wat in onze natuur zit, maar naar buiten moeten laten treden, want dan zou er veel verkeerds aan den dag komen ook. Maar de eigenaardigheden, die God aan onze persoonlijkheid meegaf, moeten we tot volle ontplooiing laten komen, voorzover ze goed zijn. Onder de tucht van Gods Woord moeten we ons ontwikkelen naar onzen aard. Ons eigen leven zal rijker worden, en het zien op het leven van anderen zal schooner zijn.

A. L.

WAT IS, EN WAT WORDT.

II.

Een nieuwe tijd is echter voor het Joodsche land aangebroken. Vooral de Duitschers hebben door hun vlijt en degelijkheid reeds veel veranderd. Met hulp der pas ontstane Joodsche nederzettingen, die gestadig meer worden, kan het land snel weer in bloei toenemen.

Het getal Joden in Palestina wordt al grooter. In de twaalfde eeuw waren er slechts eenige honderden; in 1893 was het 40.000; nu 100.000, waarvan ruim de helft in Jeruzalem. Tegen het jaar 1500 trokken vele uit Spanje verdreven Joden naar Kanaän, gelijk wij in Nederland de Portugeesche Joden kennen. De nakomelingen der Spaansche spreken nog Spaansch en heeten Sephardim. De Joden, in den laatsten tijd uit Rusland, Roemenië, Oostenrijk en Duitschland ingekomen, heeten Askenasim en spreken de Joodsch-Duitsche volkstaal.

Steeds hebben de Joden beproefd in Palestina weer landbouwers te worden, maar vergeefs. In de negentiende eeuw bezocht de rijke Engelsche Jood Montefiore zevenmaal het land zijner vaderen. Hij stichtte in Safed een landbouwkolonie van 35 gezinnen. Doch hoewel het aan geld niet ontbrak, de zaak liep spoedig te niet.

In 1878 stichtten eenige Joodsche gezinnen nabij Jaffa de kolonie *Choveve Zion*, d.i. Zions genootschap. Doch zij leden door den vochtigen grond en moeraskoorts. In 1887 ontfermde zich Edmund Baron von Rothschild over hen. Hij kocht veel land en maakte het door het planten van eucalyptusboomen droger en gezonder. Ook liet hij een miljoen wijnstokken en vele boomen planten. Thans telt de nederzetting 1600 personen.

De vervolging der Joden in Rusland (1881) en het krachtig optreden der Zionisten en andere Joodsche vereenigingen hebben duizenden Joden als kolonisten naar Kanaän gevoerd. Vooral hiertoe de *Jewish Colonisation Association*, (Joodsche vereeniging voor Volkplantingen,) veelal als *J. C. A.* aangeduid. In 1882 ontstond dicht bij Jaffa de eerste Russisch-Joodsche nederzetting van landbouwers, *Rishon le Zion*, d.i.: Hoofd in Zion. Ook nu bemoeide Rothschild zich er mee. 1½ miljoen wijnstokken liet men uit Amerika komen. De kolonie bezit thans reeds de grootste wijnkelders des lands, 110 bakken, elk van duizenden kannen en 400 groote wijnvaten. Men kon echter niet genoeg wijn slijten, en plantte daarom 20.000 moerbeiboomen, ten nutte van de zijdeteelt. Ook groeien er oranje- amandel- en andere vruchtboomen. De bloeiende volkplanting heeft 900 inwoners, elk gezin heeft een steenen huis en gebruikt paard en wagen.

Een hooggelegen nederzetting is *Samarin* in Samaria, in 1887 gesticht ter gedachtenis aan Rothschilds vader, en daarom

Sichron Jacob genoemd. Daar wonen enkel Joden, in lage huisjes met tuintjes. De hoofdweg is lang en breed. De stichter heeft er millioenen voor gegeven, doch ontmoedigd droeg hij het dorp met 9 millioen gulden aan de *J. C. A.* over. Ook hier moest men, bij gebrek aan afzet van wijn, voor wijnstokken olijfboomen zetten, wat men eigenlijk eer had moeten doen. De kolonie bloeit niet; men leeft er tevreden, maar niet gelukkig. Fabrieken durft men niet bouwen, wijl de toestanden zoo onzeker zijn.

In 't geheel telt het land 25 Joodsche volkplantingen met 5000 bewoners. Bijna elke kolonie heeft een synagoge, een ziekenhuis en scholen. Bij Jaffa vindt men een Joodsche kweekschool voor onderwijzers en een groote landbouwschool. De koloniën over heel het land verspreid, bewerken 32000 H.A. land en steeds wordt bijgekocht. Reeds is de vlakte van Saron, tusschen Gaza en Jaffa, Joodsch eigendom, evenzoo $\frac{1}{5}$ van Galilea en de vlakte van Jizreël. Ook 't Jordaandal zal weldra Joodsch bezit zijn.

Vele eeuwen lang mochten geen Joden het land hunner vaderen betreden. Thans wordt het hun steeds meer geopend, en allengs wordt het weer hun bezit. Reeds vormen zij $\frac{1}{2}$ der bevolking. Nu zal men zeggen, dat de 100.000 Joden in Palestina toch weinig beteekenen, vergeleken met de 11 à 12 millioen Joden er buiten. Doch men vergeet niet, dat het getal Joden, 't welk in 536 v. Chr. uit de ballingschap terugkeerde, slechts een 50.000 bedroeg, dus zooveel als bij ons ééne niet groote stad aan inwoners telt. Toch is uit die 50.000 weer een groot volk gegroeid. Maar daarbij neemt de trek naar Kanaän bij de Joden steeds toe. In 17 jaar is hun getal in het H. Land *veel meer dan verdubbeld*. Trouwens, de Heer heeft Israël het land toegezegd, en dat zal weer blijken van kracht te zijn.

Menig Jood heeft gemeend, dat hij, als hij maar in het land der vaderen, in het geliefde Jeruzalem woonde, hij gelukkiger zou zijn! Doch de Joden in Palestina zijn niet gelukkiger dan die elders. Allen missen den waren vrede. Hun ontbreekt de vergeving der zonde, wijl zij geen Middelaar en Zaligmaker hebben. Maar ook voor Israël is hoop: elk, die nu uit Israël tot Jezus komt, vindt verzoening.

Over deze toebrenging Israëls een volgende maal.

A. J. HOOGENBIRK.

NASCHRIFT. — Prof. Warburg heeft onlangs in een vergadering der Zionisten in Frankfort a/d. Main gezegd, dat Jeruzalem nu een bevolking heeft van 80.000, waaronder 56.000 Joden, en Tiberias een bevolking van 8600 Joden, waaronder 7000 Joden. Dit zijn dus de steden, die het meest, over de geheele wereld gerekend, met Joden zijn bevolkt. Er zijn nu ongeveer dertig Joodsche dorpjes, waarvan de meeste geheel zichzelf helpen, zonder ondersteuning. Hij merkte op, dat het Turksche gouvernement niets te vreezen heeft van de vestiging der Joden in zijn rijk. „Wij streven niet naar een onafhankelijk staat, maar naar een wettelijk verzekerd tehuis in Palestina. De grondslag van zulk een huis is nu gelegd, en het huis zal zeker voltooid worden.”

Uit Palestina komt bericht, dat het oude Hebreeuwsch, de taal van den Bijbel, weer een levende taal wordt in het land van Israël. „Meer en meer wordt het oude Hebreeuwsch in dit land als levende taal gebezigd. De kinderen bezoeken scholen, waarin alleen Hebreeuwsch wordt gesproken. En omdat de kinderen onder elkander deze taal spreken, zijn de ouders verplicht, ook Hebreeuwsch te leeren, willen zij in staat zijn, de gesprekken hunner kinderen na te gaan. Eigenaardig: de kleinen voeden op deze wijze de ouders op! Het Gouvernement gaat de verbreiding van het Hebreeuwsch in het geheel niet tegen, maar bevordert het zelfs. Alleen stelt het als eisch, dat ook het Turksch gekend worde.”

„Nooit in mijn leven,” schrijft deze anders zoo vastberaden vorstin, „heb ik meer geweifeld en gewankeld, of ik spreken dan wel zwijgen zou dan op dezen dag. Spreek ik zonder te klagen, dan heet dit huichelarij; zwijg ik, dan wordt dit als minachting van uw liefde en bezorgdheid beschouwd. Gij zegt, dat alleen de dood mijner vervolger mijn leven in veiligheid zal stellen; waarlijk! niets ter wereld zou mij aangeneramer zijn geweest, dan dat men andere middelen had gevonden. Ik keur uw vonnis niet af, doch verontschuldigt mijn weifelen, en stelt u tevreden met een antwoord, dat er geen is!”

Wat het Parlement niet vermocht, dat kreeg Philips II van Spanje gedaan. Hij beoogde een inval in Engeland, om Maria Stuart uit haar gevangenis te redden, of haar dood te wreken. Dat besliste — dat schonk aan Elisabeth haar oude veerkracht terug, om het doodvonnis te teekenen.

En toch aarzelde zij opnieuw....

Zij stelde het gewichtige document aan haar geheim-schrijver Davison ter hand met de uitdrukkelijke bepaling, dat het eerst in geval van oproer of landing eener vijandelijke macht op de Engelsche kust zou worden uitgevoerd.

Davison dacht er het zijne van, en meende aan zijn gebiedster geen grooter gehoorzaamheid te kunnen bewijzen dan door haar uitdrukkelijk bevel te overtreden. Hij overhandigde het noodlottige document aan de raadslieden der koningin; zij besloten, het doodvonnis op eigen verantwoording te doen voltrekken; en op den somberen avond in Februari 'ontving Maria Stuart de tijding, dat zij den volgenden dag moest sterven.

De dag brak aan; de ongelukkige toonde treffende gelatenheid. In koninklijken dos, den rozenkrans in de hand en het crucifix op de borst, trad zij de groote zaal binnen, waar eens de vierschaar over haar was gespannen, en waar thans het vreeselijke blok haar wachtte.

„In Uwe handen beveel ik mijnen geest!” dat waren haar laatste woorden; haar hoofd viel; zij was vijf en veertig jaar geworden.

„Zoo mogen alle vijanden van koningin Elisabeth sterven!” riep de deken Fletcher, maar de overige getuigen zwegen ontzet stil. Haar dood was in hun oogen een verzoening voor haar leven, en haar standvastigheid had hun harten ontroerd.

Elisabeth zelve was nog dieper ontroerd; daar kwam uit haar ziel een uitbarsting van toorn, smart en verontwaardiging, die haar hof deed beven. Englands raadslieden doorleefden bange dagen; Davison moest het volle gewicht van haar toorn ervaren; hij werd in hechtenis genomen en tot den bedelstaf gebracht.

't Is een aangrijpende geschiedenis.

Elisabeth wilde Maria Stuarts dood niet, en na-achtien jaren valt toch het zwaard van den scherprechter; zij trachtte het misverstand met haar mededingster op minnelijke wijze uit den weg te ruimen, doch Maria Stuart stond zelf in den weg; het doodvonnis was rechtvaardig, en toch stelde Elisabeth de uitvoering uit tot het uiterste oogenblik.

Het werd uitgevoerd buiten haar weten; het was een bange verrassing voor koningin Elisabeth en Maria Stuart beiden. Maar die terechtstelling verhief de gevonniste tot den rang eener martelares, en teekende Elisabeth als een vrouwelijke beul. Haar smart werd veinzerij, haar tranen gehuichel genoemd; en die onrechtvaardige smet is op haar zoo roemrijke regeering blijven kleven.

Hoe anders had het kunnen zijn! O, had Maria Stuart geluisterd naar de stem van Knox, den strengen boetprediker! Doch die taal was haar te hard; zij had de lichtzinnigheid lief; en zwarte bladzijden telt haar levensboek.

Een mislukte regeering en een verzondigd leven lag achter haar. Doch toen de dood haar naderde, nam zij afscheid van de wereld; een bewonderenswaardige gelatenheid lag op dat gelaat, en boven dat vreeselijke doodsblok schemerde licht, toen zij fluisterde: „In Uwe handen beveel ik mijnen geest!”

L. P.

1) 1587.

WAT IS, EN WAT WORDT.

III. (SLOT.)

De geschiedenis van het Zendingswerk onder de Joden in Palestina is zeer merkwaardig. Soms kan men zeggen, dat de Heere door het land zelf tot hen spreekt. Dat ervoer o.a. de bekende Joodsche rechtsgeleerde Jakob Rabinowitch.

Zijn Russische geloofsgenooten verzochten hem in Palestina een plek te gaan zoeken, tot woonplaats voor zijn vervolgde broederen. Vóór zijn vertrek gaf een Christen hem het Nieuwe Testament met de opmerking: „Dit boek bevat de beste beschrijvingen van de gewichtigste plaatsen in het Heilige land. Neem het als gids mee.” Nadat Rabinowitch zijn opdracht volbracht had, wilde hij de plaatsen bezoeken, die bij vele Christenen heilig heeten. Te Bethleem las hij in zijn Testament wat daar gebeurd was, en voorts van Jezus' leven en werken in Galilea. Op den Olijfberg gezeten beschouwde hij Jeruzalem.

Bij den blik op de geliefde koningsstad rezen in hem allerlei vragen. Waarom is de stad nu eenzaam en verlaten, waar eens de tempel stond, God tot Zijn volk sprak, de beroemdste zonen van Israël leefden? Waarom is het verkoren volk overal verstrooid, vaak vervolgd en nergens geliefd?

Zoo vragend nam hij het N. Testament, en las, wat Jezus in Jeruzalem gedaan en ondervonden had, o.a. de lijdens-geschiedenis. Hij bezocht de plaats, waar die was voor-gevallen, en tegelijk, door den Geest verlicht, verstond hij Jes. 53. Hij zag dit alles vervuld in Jezus, den Messias en Heiland, en zeide: „Nu weet ik, dat de sleutel van Palestina niet in de handen van een Rothschild, een staatsman of een koning ligt, maar in die van Jezus, onzen Heiland en Messias.”

Met deze wonderbare ontdekking keerde hij naar Rusland terug, verhaalde den Joden zijn wedervaren en predikte hun Christus. Eerst werd hij zwaar vervolgd, maar later werden vele vijanden tot vrienden, en wilden van Jezus hooren. — Gelijk het hem ging op den Olijfberg, zal het Israël eens in zijn land gaan: de plaatsen, ja de steenen zullen spreken.

De eerste pogingen tot bekeering der Joden in Kanaän gingen uit van de Londensche Jodenzending. Wolff, een bekeerd Israëliet, begon zijn taak in 1822. Op dezen vurigen prediker volgde Nicolayson uit Sleeswijk, die veel zegen had. Later werd deze zending geleid door den Joodschen Christen, bisschop Alexander. Op hem volgde de bekende Samuël Gobat, van wiens arbeid nog veel over is.

De eerste Protestantsche Gemeente in Palestina bestond uit bekeerde Joden. Het eerste Protestantsche kerkgebouw aldaar was de Joodsch-Christelijke Christus-kerk, gelegen tegenover de Davidsburch te Jeruzalem. Zij werd ingewijd 21 Jan. 1849.

Deze Zending heeft jongens- en meisjesscholen, een werkplaats voor waarheidzoekende Joodsche jongelingen, en een zeer goed werkend ziekenhuis met 61 bedden, 2 dokters en 5 verpleegsters. Dr. Masterman, die de leiding heeft, zegt, dat duizenden Joden in of bij Jeruzalem zijn behandeld door hem en zijn ambtgenooten. Ook vragen de Joden wel bezoek aan huis. In de wachtkamer wordt den bezoekers het Evangelie gepredikt.

De Zending te Jeruzalem heeft een zwaren strijd gehad. De meer bemiddelde Joden werden door de rabbijnen in den ban gedaan, als zij hulp van de Zending aannamen. De vele armen, die van de „Chaloekah-bedeeling” trekken, verloren die, als zij tot de Zending gingen. Jaarlijks namelijk komt uit Europa meer dan f 1200.000 voor de Joden der vier „heilige steden,” Jeruzalem, Safed, Tiberias, Hebron. Alle weken rijdt de geldwagen door de nauwe

straten van Jeruzalem tusschen de Joodsche huizen, kenbaar daaraan, dat ze half blauw zijn geschilderd. Elk gezin krijgt dan zijn hoofdgeld, de Chaloekeh.

Toch zijn allengs 700 Joden gedoopt, daaronder mannen, die met Paulus konden zeggen: „Wat mij gewin was, dat heb ik om Christus' wil schade geacht."

Een dezer is *J. P. Stern*, die, 53 jaar oud, in 1851 te Jeruzalem kwam. Eerst onderwijzer, toen koopman, verliet hij zijn vaderland, Hongarije, kwam ziek te Jeruzalem, en moest naar het gasthuis. Daar leerde hij Jezus kennen en zocht voortaan Hem uit liefde te dienen. De Joden te Jeruzalem haatten en mishandelden hem. Soms was hij den dood nabij. Eens toen de Joden hem onbarmhartig geslagen hadden, wilden de Turksche soldaten eenige der boosdoeners gevangen nemen. Doch Stern bewerkte voor 20 piasters hun vrijlating. Toen eens de Joden hem van zijn muilnier trokken en sloegen, bad hij voor hen. Stern stierf 70 jaar oud. Hij bad veel voor Israël en zijn laatste woord was: „Jezus is alles."

Een zijner vijanden, *Landsmann*, werd door hem toegebracht. Deze, een kleedermaker in Rusland, deed in een ziekte de gelofte, ter bedevaart naar Jeruzalem te zullen gaan, als hij weer beter werd. Daar ontmoette hij Stern, werd eerst zijn felle vervolger, doch later door Sterns liefde overwonnen. Toen wilden de vertoornde Joden hem kruisigen, zeggende: „We zullen u doen, wat men uw God gedaan heeft." Reeds waren zijn handen doorboord, toen de Joden, op het hulpgeroep zijner vrouw, hun opzet lieten varen. Toen *Landsmann* echter in korten tijd drie kinderen verloor, ontzonk hem de moed. Hij verloochende Christus en ging weer ter Synagoge.

Doch zijn geweten klaagde hem aan; ten slotte liet hij het Jodendom voorgoed varen en werd in 1863 gedoopt. Toen hij nu kort daarop zijn verwanten bezocht, wilde men hem in koffie en gebak vergif toedienen. Kwaad vermoedend, reikte hij het kopje zijn neef toe. Toen de ouders het kind het kopje ontrukten, begreep *Landsmann* alles. Een andermaal zou hij door de Joden levend zijn begraven, had God niet te rechter tijd hulp beschikt. Eindelijk moest hij de stad verlaten, arbeidde een poos te Konstantinopel en later in Amerika.

Te Jaffa of Joppe, de oude havenstad, werkt de Londensche Zending reeds lang. Jamal, thans zendeling aldaar, schat het getal Joden op wel 15000, die hij zoekt te dienen. Vlak bij het spoorstation is een Bijbelwinkel, waar O. en N. Testament in het Hebrueuwsch voor de ramen liggen. De Jood maakt zoo, bij zijn intrede in het Beloofde land, dadelijk met het Boek der boeken kennis. Jamal bezoekt ook de 13 Joodsche nederzettingen bij Jaffa en vertoont lichtbeelden, die het O. T. ophelderen. Hij wijst dan op de groote Messiaansche beloften, en deelt traktaten uit.

Te Safed, de „stad die op den berg ligt," heeft de Vrije Schotsche kerk een ziekenhuis met 40 bedden. De 8000 Joden dezer oude stad zijn zóó dweeppiek, dat zij de zendingen vaak met steenen wierpen. Toch zegepraalde ook hier de liefde, en leerde menigeen Jezus kennen.

Tiberias, de eenige stad aan de heerlijke zee van Galiléa, is uit het leven onzes Heeren wel bekend. Van de 9000 inwoners zijn 5000 Joden, de overige Mohamedanen of Christenen. Tiberias is den Joden een heilige stad, wijl ettelijke der grootste rabbijnen daar geleefd hebben en gestorven zijn. Ook daar werkt de Schotsche Zending. Haar ziekenhuis met 32 bedden is het mooiste gebouw der stad. Er is ook een school aan verbonden.

Dr. Torrance, de geneesheer, is alom bekend en bemind. In het eerst verlangden de menschen slechts geneesmiddelen en weigerden elke operatie. Doch Dr. T. is in de laatste zóó knap, dat het volk nu weer enkel operaties wil. Een man, die een maagmiddel kreeg, zei: „Geneesmiddelen helpen niet; snijd de maag er uit." Eerst waren de Joden fel tegen Dr. Torrance, thans zijn zij hem dankbaar. Toen onlangs het 25-jarig bestaan der Zending in Tiberias herdacht werd, kwamen afgevaardigden van Joden, Mohamedanen en Christenen om den „beroemden

dokter" voor zijn liefdewerk te danken. De Joodsche vertegenwoordiger dankte hem inzonderheid voor wat hij deed in den cholera-tijd, bewees uit den Talmud, dat een goed geneesheer in de stad wettelijk noodig is, en dat Dr. T. zulk een was, wiens daden in stad en land bekend zijn.

Hebron met zijn 15000 inwoners, waarvan 1500 Joden, de andere Moslims, is de stad der Aartsvaders, die daar rusten. Boven de spelonk van Machpela staat een moskee. Binnen Abrahams graf, een heiligdom der Mohamedanen, mag geen niet-Mohamedaan komen. De Joden bidden bij den afsluitmuur, en steken in de spleten briefjes, aan Abraham gericht, wiens voorbede bij God men vraagt, dat Hij Jeruzalem herbouwe, Israël zegene, enz. Ook wordt gebeden voor de zielen der afgestorvenen, en voor de weldoeners, die uit Europa geld zenden.

Toen de oude zendeling Joseph, thans in Haifa, in 1891 Hebron bezocht, was hij daar de eenige Christen. Hij begon op straat tot een Jood van den Messias te spreken, en andere kwamen er bij. Toen zij zijn doel begrepen, mishandelden zij hem en liep zijn leven gevaar. Wjl het donker werd, vroeg hij aan een Jood om nachtverblijf. „Niet voor 1000 piasters," was het antwoord. „Dan blijft mij niets over, dan te doen wat onze vader Jakob deed," zei Joseph. Nieuwsgierig vroegen de Joden wat dat was. Nu verhaalde hij, hoe Jakob in het veld op een steen sliep en door engelen bewaard werd; zoo wilde hij nu ook doen. Dit antwoord beviel zóó zeer, dat een Jood hem herbergde, doch slechts voor één dag. Nu wonen daar eenige Christenen. De Schotsche kerk heeft er een apotheek en eenige verpleegsters.

In heel Palestina en Syrië heeft de Jodenzending vele uitmuntende scholen. Wel tracht het Israëlietisch verbond, door het stichten van scholen de kinderen van de zendingsscholen af te trekken, maar deze laatste hebben de voorkeur, wjl de behandeling er beter en vriendelijker is. De zendingsscholen tellen niet minder dan 10000 Joodsche leerlingen, en het Bijbelsch onderwijs is natuurlijk hoofdzaak.

Te Damaskus arbeidde de Iersch-Presbyteriaansche kerk al jaren in deze oudste, nog bestaande stad der wereld. De Joden zijn er nu minder fel en meer toegankelijk dan vroeger. 250 Joodsche kinderen bezoeken de zendingsschool. Den vorigen opperrabijn te Damaskus werd door eenige geloofsgenooten gevraagd, eens te onderzoeken wat men in de school leerde. Hij liet eenige kinderen met hun boeken komen, ondervroeg hen, onderzocht de boeken, vooral het Nieuwe Testament en zei toen: „Gaat maar trouw naar school; gij hoort daar niet dan goeds." Zijn welwillendheid jegens de zending kostte hem echter zijn ambt. Hij woont nu in het heilige Tiberias.

De Christelijke zending in het Oosten werkt stil maar krachtig. Zij verdrijft vooroordeelen, bereidt den weg ter bekeering des volks en voor de komst des Heeren.

(Als een merkwaardig teeken des tijds zij nog vermeld, dat thans elk lezer grondbezitter in Palestina kan worden. De Joodsche „Pflanzungsverein" te Berlijn bezit land in Kanaän, dat ontgonnen wordt, en bij stukken verkocht. Het kleinste stuk kost f 48.—. Men ontvangt de opbrengst in vruchten. 't Is nog maar een begin; toch heeft reeds een Zendingsskrans onder Israël te Amsterdam zulk een stuk grond gekocht.) A. J. HOOGENBIRK.

VARIA.

Waarom?

Wanneer mijn kat zit aan een muis te vreten,
Zegt elk: „Jij beste poes!" en „Smaaklijk eten!"
Maar als ze mijn kanarie brengt ter dood,
Roept elk: „Vuilaardig beest; hoe wreed, hoe snood!"
Toch is 't dezelfde kat van aard en staart.

Dit leert u . . . vind dat, lezer: 't is het waard!

A. J. H.